

Patieso labuma guvēju neatklāšana var beigties ar uzņēmuma likvidāciju

Viena no normatīvo aktu prasībām saistībā ar cīņu pret finanšu noziegumiem, kas pēdējā laikā kļuvusi aktuāla uzņēmumiem, ir pienākums paziņot Uzņēmumu reģistram uzņēmuma patiesos labuma guvējus. Iespējams, vēl aizvien ne visi komersanti šo prasību uztver pietiekami nopietni, bet būtu pēdējais laiks – Uzņēmumu reģistra uzmanības lokā nonākušas 660 sabiedrības ar ierobežotu atbildību – reāli, strādājoši uzņēmumi, kuriem šī pienākuma neizpildes gadījumā jau pavisam drīz draud strauja likvidācija. Par to un visām pārējām niansēm saistībā ar patieso labuma guvēju atklāšanu – intervija ar Uzņēmumu reģistra galveno valsts notāri **Gunu Paideri**.

Lai gan atbilstošās likuma normas stājušās spēkā jau pirms krietna laika, varbūt tomēr ne visiem uzņēmējiem ir pilnīga skaidrība – uz kuriem komersantiem attiecas prasība par patieso labuma guvēju atklāšanu Uzņēmumu reģistram?

Šī prasība attiecas uz visām juridiskām personām. Tie ir ne tikai uzņēmumi, bet arī zemnieku saimniecības, biedrības, nodibinājumi, politiskās partijas — visas juridiskās personas, kas Uzņēmumu reģistrā tiek reģistrētas. Pienākums atklāt patiesos labuma guvējus ir jau kopš 2017. gada 1. decembra.

Bet kā ir ar individuālajiem komersantiem, par kuriem reģistrējušās fiziskas personas kā saimnieciskās darbības veicējas?

Individuālajam komersantam šī informācija nav jāsniedz, jo individuālais komersants ir fiziska persona, viņam nav ierobežotā atbildība, viņš tāpat atbild par savu saimniecisko darbību ar visu mantu.

Ko rāda statistika – cik liels īpatsvars juridisko personu ir izpildījušas savu pienākumu un iesniegušas Uzņēmumu reģistram informāciju par patiesajiem labuma guvējiem?

Populārākā uzņēmējdarbības forma Latvijā ir sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA), akciju sabiedrību ir ļoti maz — kopumā tikai ap 1000.

Foto: Aivars Silins

Individuālajam komersantam informācija par patiesajiem labuma guvējiem nav jāsniedz, jo individuālais komersants ir fiziska persona, viņam nav ierobežotā atbildība, viņš tāpat atbild par savu saimniecisko darbību ar visu mantu.

Skaitot kopā gan tos, kuriem bija pašiem jāatnāk un jāpaziņo par patiesajiem labuma guvējiem, gan tos likumā paredzētos izņēmuma gadījumus, kuriem mēs reģistrējam patiesos labuma guvējus pēc noklusējuma, kopumā ap 97% komersantu patiesie labuma guvēji ir atklāti. Pagaidām joprojām īpašu uzmanību pievēršam augstākajai riska grupai — SIA, kuru īpašnieki ir ārvalstīs reģistrēti uzņēmumi. Patlaban no apmēram 5000 šādu uzņēmumu informāciju par patiesajiem labuma guvējiem aizvien nav snieguši 660. Tiem visiem ir nosūtīti oficiāli brīdinājumi un dots mēnesis laika, lai iesniegtu informāciju. Ja viņi to neizdarīs, tiks uzsākta vienkāršās likvidācijas procedūra. Daļai no iepriekš brīdinātajām SIA likvidācijas procedūra jau ir uzsākta. Vēl ir arī tādi komersanti, kas it kā ir «pa vidu» — uz tiem neattiecas noklusējums un viņi nav atbrīvoti no pašu veiktas paziņošanas pienākuma, vienlaikus šie komersanti netiek uzskatīti par īpaši riskantiem. Tās pirmkārt ir akciju sabiedrības, kurām drīzumā sāksim pievērsties, jo UR nav informācijas par šo sabiedrību akcionāriem, tāpēc mēs nevaram automātiski pieņemt un reģistrēt patiesos labuma guvējus. Tad vēl ir uzņēmumi, kuri, piemēram, pieder vienādās daļās četriem īpašniekiem, un nav iespējams pateikt, kurš būtu galvenais

patiesais labuma guvējs, ko varētu reģistrēt automātiski. Kopumā šādu uzņēmumu nav pārāk daudz — pāris tūkstoši, ne vairāk.

Kāds ir šo 660 uzņēmumu – SIA, kas vēl nav iesnieguši informāciju par patiesajiem labuma guvējiem un kurām palicis mēnesis laika to izdarīt – profils? Vai tie ir reāli, nopietni uzņēmumi?

Tie ir strādājoši uzņēmumi. Faktiski šiem uzņēmumiem nav citu trūkumu — tie saņem mūsu vēstules, tātad atrodas savās juridiskajās adresēs, tiem ir valde, kurā reģistrētas reālas personas. Nav tā, ka šie būtu pamesti, nestrādājoši uzņēmumi. Kad riskantajā grupā vēl bija 2000 uzņēmumu, veicām analīzi un sadarbībā ar Valsts ieņēmumu dienestu noskaidrojām, ka šie uzņēmumi kopumā valsts budžetā 2018. gadā nodokļos iemaksāja vairāk nekā 300 miljonus eiro. Mēs šos uzņēmumus esam uzrunājuši arī ar VID Elektroniskās deklarēšanas sistēmas palīdzību, tagad esam nonākuši līdz pēdējam juridiskajam brīdinājumam.

Tātad procedūra ir sekojoša – brīdinājuma vēstule, mēnesis laika iesniegt informāciju un, ja to neizdara, seko likvidācija?

Jā, ja nekādas reakcijas uz brīdinājuma vēstuli nav, tad tiek pieņemts lēmums par uzņēmuma darbības izbeigšanu. Tajā brīdī tiek atcelta arī uzņēmuma valde, uzņēmums faktiski kļūst rīcībnespējīgs, un tiek aicināta jebkura ieinteresētā persona likvidēt šo uzņēmumu. Tas nozīmē, ka faktiski uzņēmumā var ienākt jebkurš likvidators un sākt likvidācijas procesu. Ja mēneša laikā nepiesakās neviens likvidators, tad uzņēmums tiek izslēgts no Uzņēmumu reģistra (ši vienkāršotās likvidācijas kārtība attiecas tikai uz SIA un akciju sabiedrībām). Ja tas ir strādājošs uzņēmums, es šī uzņēmuma īpašnieku vietā par to uztrauktos.

Vai līdz šim jau ir kāds uzņēmums, kas ir likvidēts, jo nav iesniedzis informāciju par patiesajiem labuma guvējiem?

Vēl šādu uzņēmumu nav. Tas varētu sākties apmēram augusta vidū, beigās.

Cik ir tādu gadījumu, kad Uzņēmumu reģistram rodas aizdomas, ka tiek sniegta nepatiesas ziņas par patiesajiem labuma guvējiem, un ko reģistrs dara šādā gadījumā?

Iepriekš Uzņēmumu reģistrs iespēju robežās centās pārbaudīt tos datus, kas mums tika iesniegti, bet ar likuma grozījumiem, kas stājušies

spēkā no 1. jūlija, mums, lai pārliecinātos par ticamību, ir tiesības arī pieprasīt papildu dokumentāro pamatojumu, kuram atbilstoši jau iepriekš spēkā esošajam regulējumam bija jābūt juridiskās personas rīcībā. Gadījumos, kad uzņēmuma īpašnieku sarakstā figurē ārzemnieki un mums nav iespēju pārbaudīt šo informāciju — vai tās ir reālas personas, mēs prasām datus ne tikai no ārvalstu reģistriem, bet arī no paša uzņēmuma. Īpašumtiesības jau ir tikai pats vienkāršākais uzņēmuma kontroles veids, pastāv arī citi, iedibināti caur līgumiem un tamlīdzīgi. Ja uzņēmums ar mums sadarbojas un sniedz visu prasīto informāciju, tad viņu pieteiktās izmaiņas tiks reģistrētas (gadījumos, kad uzņēmums maina valdi vai īpašniekus un rodas jautājums, vai arī patiesie labuma guvēji paliek tie paši). Ja uzņēmums nesadarbojas, tad mums ir tiesības atteikt reģistrāciju. Jāņem vērā, ka ne tikai Uzņēmumu reģistrs pārbauda informāciju. Ja mums iesniegtā informācija atšķirsies no kredītiestādes, zvērināta advokāta, ārpalpojumu grāmatveža un citu personu, kas iesaistītas līdzekļu legalizācijas novēršanas procesos secinātā — tiks ziņots tiesībsargājošajām iestādēm. Taču par noteiktām tendencēm un praksi pašlaik vēl grūti runāt, jo šīs likuma izmaiņas tikai nupat stājušās spēkā.

Likumā faktiski noteiktas divas galvenās pazīmes patiesā labuma guvēja statusam – ja kādam no īpašniekiem pieder kapitāldaļa vai akcijas vairāk nekā 25% apmērā, vai pieder cita veida tieša vai netieša kontrole pār uzņēmumu. Iznāk tā – ja nevar noskaidrot vai pierādīt, ka kāda persona realizē šo tiešo vai netiešo kontroli, tad gadījumā, ja uzņēmumā ir četri vai vairāk īpašnieku ar vienādu daļu īpatsvaru (piemēram, četri reiz 25%, pieci reiz 20% un tamlīdzīgi), tad uzņēmumam patieso labuma guvēju likuma izpratnē vispār nav? Kā, saskaroties ar šādiem gadījumiem, rīkojas Uzņēmumu reģistrs?

Juridiski korekti būtu teikt, ka definīcijā ir trīs elementi — īpašumtiesības, kontrole, intereses. Kapitālsabiedrībās kontrole var izpausties kā īpašnieku vienošanās par balsstiesību izlietošanas kārtību, tai skaitā, bet ne tikai, vienojoties, ka kāds no īpašniekiem vienmēr balsos tieši tāpat kā cits īpašnieks, vai vienojoties, ka īpašnieks ar lielu procentuālo īpatsvaru nenāks uz sapulcēm, lai jautu īpašniekiem ar mazāku procentuālo īpatsvaru pieņemt lēmumus. Uzņēmumu reģistrs, ja vien kontrole neizriet no

Foto: Aivars Silins

statūtiem, to secināt var tikai tad, ja kapitālsabiedrība godprātīgi atklāj šo informāciju. Tas pats attiecināms uz interešu atklāšanu. Jāatceras, ka par apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu, kā arī nesniegšanu piemērojama kriminālatbildība.

Otra situācija, kad kādam vai vairākiem no dalībniekiem pieder cita veida kontrole, šķiet vēl nesaprotama. Ja īpašumtiesību ziņā, manuprāt, no likuma izriet, ka uzņēmumā nevar būt vairāk par trim patiesajiem labuma guvējiem, tad cik var būt šādu patieso labuma guvēju ar slēptu kontroli pār uzņēmumu? Tā kā likums neko šajā ziņā nenosaka, teorētiski var rasties situācija, kad kāds negodprātīgs uzņēmums paziņo, ka mums, lūk, ir simts patieso labuma guvēju ar netiešo kontroli pār uzņēmumu, kas faktiski nozīmē to pašu, ko – nenosaukt nevienu...

Patiesā labuma guvēja atklāšana paredz atklāt fiziskās personas, kurām ir iespējas faktiski kontrolēt juridisko personu. Simts personu gadījumā, ja vien tās neveido interešu grupas, kas darbojas konkrētu fizisko personu labā — šāda faktiska kontroles iespēja nepastāv. Regulējums nedod kritērijus visām situācijām, lai droši pateiktu «melns vai balts», katrs gadījums jāvērtē individuāli. Neizpratne parasti rodas,

Ja valdes loceklis dod grāmatvedim uzdevumu pārskaitīt dividendes, viņam jāzina, kam tā nauda paredzēta, kas būs saņēmējs. Tā ir valdes locekļa atbildība, pat kriminālatbildība – sniegt patiesus datus par patiesajiem labuma guvējiem.

runājot par vispāriem teorētiskiem variantiem, bet katrā konkrētā gadījumā parasti ir atrodamas nianšes, kas ļauj nonākt pie skaidrības. Protams, var gadīties mēģinājumi Uzņēmumu reģistrā iesniegt kaut ko absurdu, lai situāciju novestu līdz farsam, bet jāņem vērā, ka ar šādiem gājieniem uzņēmums tieši izceļ sevi starpešu gaismā un gan Uzņēmumu reģistram, gan citām iestādēm kļūs par primāri risināmu precedentu. Ir jābūt saprātīgiem.

Cik bieži ir tādi gadījumi, kad uzņēmuma valde apgalvo, ka nezina un nespēj noskaidrot, kas ir uzņēmuma patiesais labuma guvējs?

Neesam uzskaitījuši, tieši cik šādu gadījumu ir, taču tie ir salīdzinoši reti. Jāsaprot, ka, apliecinot pieteikumā, ka viņi nevar noskaidrot patiesos labuma guvējus, uzņēmuma valde uzņemas par to atbildību. Tāpat Uzņēmumu reģistrs var pieprasīt iesniegt pamatojumu, skaidrot, kas tika darīts, lai patiesos labuma guvējus noskaidrotu. Protams, var būt situācija, kad uzņēmuma īpašnieks ir, piemēram, kāds ārvalstu pensiju fonds ar daudziem akcionāriem. Var būt objektīvas situācijas, kad patiesos labuma guvējus tiešām nevar noskaidrot. Taču valdei ir jāizdara viss, lai to noskaidrotu.

Kā uzņēmuma valde to var izdarīt? Vai ir kādi ieteikumi, labās prakses piemēri, rīcības kārtība, kam valdes locekļiem jāseko, lai noskaidrotu uzņēmuma patiesos labuma guvējus?

Es negribētu dot kādus norādījumus, jo to, ko pateiksim publiski, var uztvert kā vienīgo pareizo rīcības modeli jebkurā situācijā, taču situācijas var būt ļoti dažādas. Bet vispārēji — Komerclikumā ir noteikts, ka valdes loceklim jārikojas kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Ja tu esi rūpīgs saimnieks, tev jāzina, kādus darījumus un kā interesēs tu veic. Ja valdes loceklis dod grāmatvedim uzdevumu pārskaitīt dividendes, viņam jāzina, kam tā nauda paredzēta, kas būs saņēmējs. Protams, valdes loceklim ir jākomunicē ar uzņēmuma īpašniekiem, vai tās ir fiziskas vai juridiskas personas, neskaidrās situācijās vismaz jāpajautā, kurš vai kuri no īpašniekiem ir patiesais labuma guvējs. Tā ir valdes locekļa atbildība, pat kriminālatbildība — sniegt patiesus datus par patiesajiem labuma guvējiem.

Kādas mēdz būt šīs vienošanās, kas ļauj kādai personai realizēt ārpus īpašumtiesībām noteiktu kontroli pār uzņēmumu?

Tās, visticamāk, ir privāttiesiskas vienošanās starp pašiem dalībniekiem, kuras tie noslēguši paralēli īpašumtiesību sadalei, tādā veidā mainot spēku samēru...

Bet to valdes loceklis jau varētu arī nezināt!

Pirmkārt, atbildība atklāties, sniedzot informāciju valdei, ir noteikta pašam patiesajam labuma guvējam. Ja valde nekādu informāciju nav saņēmusi, bet pastāv saprātīgs pamats uzskatīt, ka patiesais labuma guvējs ir, vai arī ja valdei ir šaubas par saņemtās informācijas atbilstību — tai informācija ir jānoskaidro pašai. Jā, var būt situācijas, kurās valde nevar zināt, kas patiesībā kontrolē juridisko personu. Taču tie ir reti gadījumi. Piemēram, ja īpašnieki ir fiktīvi, daļas tiek turētas kādas citas personas labā un šīs citas personas valdes redzeslokā nenonāk. Svarīgi fiksēt visu, ko valdes loceklis darījis, lai noskaidrotu patiesos labuma guvējus, lai gadījumā, ja to neizdodas izdarīt, varētu iesniegt Uzņēmumu reģistram pamatojumu. Arī mums būs vēl papildu instrumenti, kā pārbaudīt informāciju. Pēc gada stāsies spēkā jau ar grozījumiem apstiprināta iespēja Uzņēmumu reģistram salīdzināt informāciju ar tā saucama-

jiem likuma subjektiem — bankām, ārpalpojumu grāmatvežiem, zvērinātiem notāriem, nekustamo īpašumu mākleriem u.c. Ja viņi no darījumiem redzēs, ka faktiskā situācija atšķiras no tās, kas deklarēta Uzņēmumu reģistrā, viņiem būs pienākums mums ziņot.

Tātad ārpalpojumu grāmatvežiem un pārējiem likuma subjektiem būtu jāliek aiz auss, ka sakarā ar informāciju par patiesajiem labuma guvējiem pēc gada būs jāziņo arī Uzņēmumu reģistram. Taču ko darīt ārpalpojumu grāmatvedim, kas saskaras ar šādu informācijas neatbilstību par kādu no saviem klientiem? Vai viņam no darījuma būtu noteikti jāatsakās?

Pienākums atteikties no darījuma ir atkarīgs no konkrētās situācijas un noteiktajiem iekšējās kontroles mehānismiem. Katra no kopumā divpadsmit likuma subjektu nozarēm savā iekšienē pati nosaka metodiku, kā jāstrādā ar klientiem. Šis apstāklis noteikti ir jāvērtē, uzņemoties sadarbību ar klientu, bet izvēle sadarbīties vai ne ir paša likuma subjekta lēmums.

Uzņēmumu reģistrs līdz jūlija sākumam ir ievadījis sistēmā patiesos labuma guvējus tiem uzņēmumiem, kuriem to varēja izdarīt pēc noklusējuma, automātiski. Līdz tam šie uzņēmumi tika aicināti ziņot, ja faktiskā situācija atšķiras no tās, kas redzama pēc noklusējuma (īpašumtiesības). Kā ir šobrīd – vai uzņēmumi, kas varbūt līdz šim to bija palaiduši garām, joprojām var sūtīt labotu informāciju, vai viss jau ir nokavēts?

Ja šādas situācijas pastāv, aicinām iespējami ātrāk novērst neatbilstību. Šajā ziņā ierobežojumu nav.

Plānots, ka no nākamā gada sākuma informācija ikvienai personai no UR vestajiem reģistriem tiks nodrošināta bez maksas. Tas nozīmē, ka jebkurš brīvi, bez pamatojuma sniegšanas varēs uzzināt visu UR rīcībā esošo informāciju par uzņēmumu, tā īpašniekiem, patiesajiem labuma guvējiem, peļņu utt.? Jā, šāda iniciatīva ir. Ejam uz biznesa vides caurskatāmību, lai ikviens pilnīgi bez šķēršļiem varētu apskatīt reģistra informāciju. Publiski pieejamās informācijas saņemšanai jau šobrīd nekāds pamatojums nav nepieciešams — tikai noteikta maksa, lai segtu administratīvos izdevumus. Šobrīd izšķirošs jautājums — vai valsts budžetā tiks at-rasts nepieciešamais finansējums, lai šo ieceri realizētu? ■